

Prológ

KNIHA SA SKLADÁ ZO SIEDMICH textov, ktoré nepotrebujú rozvláčne vysvetľovanie. Siedma poviedka (*Záhrada rozvetvených chodníkov*) je detektívnym príbehom; čitateľ sa stane svedkom zločinu a udalostí, čo k nemu viedli; zámer vraha mu nie je neznámy, no porozumie mu hádam až v poslednom odseku. Ostatné poviedky majú fantastický ráz a jednej z nich, *Lotérii v Babylone*, sa nedá uprieť symbolizmus. Príbeh *Babylonskej knižnice* už predtým napísali iní. Ak by sa chcel niekto dozvedieť viac o jeho dejinách a prehistórii, môže nazrieť do 59. čísla časopisu *Sur*, kde sú uvedené mená ako Leukippos, Lasswitz, Lewis Carroll či Aristoteles. V *Kruhových zrúcaninách* je všetko neskutočné. V texte *Pierre Menard, autor Quijota* je neuskutočniteľný cieľ, ktorý si stanoví protagonista. Zoznam diel, čo mu pripisujem, nie je veľmi záživný, no nie je ani náhodný. Odráža vývin jeho myslenia...

Zostavovať siahodlhé knihy, rozpisovať na päťsto stranách myšlienku, ktorá sa dá podať za pár minút, by bolo nezmyselnou a jalovou námahou. Lepšie je predstierať, že tie knihy už existujú, a ponúknuť iba ich zhrnutie, komentár. Tak postupoval aj Carlyle v románe *Sartor Resartus* a Butler v *The Fair Haven*. Ich nedostatkom je, že sú to tiež knihy, nemenej tautologické ako všetky ostatné. Ja som rozvážnejší, lenivejší a neschopnejší, preto som radšej napísal poznámky k imaginárnym knihám. Tak vznikli *Tlön, Uqbar, Orbis Tertius* a *Rozbor diela Herberta Quaina*.

J. L. B.

J

Tlön, Uqbar, Orbis Tertius

ZA OBJAVENIE UQBARU VĎAČÍM

spojeniu zrkadla a encyklopédie. Zrkadlo vyvolávalo nepokoj na konci chodby v jednej vile na ulici Gaona vo Štvrti Ramosa Mejú; encyklopédia mala zavádzajúci názov *The Anglo-American Cyclopaedia* (New York 1917) a bola to doslovná, a zároveň oneskorená kópia *Encyclopaedia Britannica* z roku 1902. Stalo sa to zhruba pred piatimi rokmi. Bioy Casares tej noci u mňa večeral a pohrúžili sme sa do siahodlnej debaty, ako napísať román v prvej osobe, kde by rozprávač vynechával alebo skresľoval udalosti a dopustil by sa rozličných protirečení, ktoré by umožnili len pár čitateľom — skutočne iba hŕstke čitateľov — odhaliť nejakú hrôzostrašnú alebo banálnu skutočnosť. Zo vzdialeného konca chodby nás pozorovalo zrkadlo. Zistili sme (za hlbkej noci bolo toto poznanie nevyhnutné), že zrkadlá v sebe majú čosi monštruózne. Vtedy si Bioy Casares spomenul na výrok jedného z uqbarských bludárov, že zrkadlá a kopulácia sú ohavné, lebo rozmnožujú počet ľudí. Spýtal som sa ho, odkiaľ má tú pamätihodnú vetu, a on odpovedal, že

The Anglo-American Cyclopaedia ju cituje v článku o Uqbare. Vo vile (prenajali sme si ju aj so zariadením) bol jeden výtlačok. Na posledných stránkach štyridsiateho šiesteho zväzku sme našli heslo *Uppsala*; na prvých stránkach štyridsiateho siedmeho bolo heslo *Uralsko-altajské jazyky*, no o Uqbare ani slovo. Bioy so zjavným znepokojením prezrel register. Márne pátral po všetkých možných prepisoch: Ukbar, Ucbar, Ookbar, Oukbahr... Skôr než odišiel, povedal mi, že ide o región v Iraku alebo Malej Ázii. Priznám sa, že som prikývol trochu zdráhavo. Usúdil som, že ten nezdokumentovaný kraj a jeho bezmenný bludár sú len príležitostným výplodom Bioyovej skromnosti, ktorým chcel ospravedlniť svoj vlastný výrok. Bezvýsledné hľadanie v atlasoch Justusa Perthesa ma iba utvrdilo v mojich pochybnostiach.

Na druhý deň mi Bioy zavolať z Buenos Aires. Povedal mi, že má práve pred očami heslo Uqbar v štyridsiatom šiestom zväzku encyklopédie. Neuvádzalo sa tam meno bludára, ale bol tam jeho výrok, takmer zhodný s tým Bioyovým, hoci z literárneho hľadiska azda na nižšej úrovni. On si ho pamätal takto: *Copulation and mirrors are abominable*. V encyklopédii sa písalo: *Jeden z tlönských gnostikov považuje viditeľný vesmír za ilúziu alebo (presnejšie) za sofizmus. Zrkadlá a otcovstvo sú odporné (mirrors and fatherhood are hateful), lebo tento sofizmus rozmnožujú a šíria*. Povedal som mu úprimne, že by som ten článok rád videl. O pár dní mi ho doniesol. Prekvapilo ma to, lebo v podrobných kartografických registroch Ritterovej *Erdkunde* sa názov Uqbar vôbec neuvádza.

Kniha, ktorú doniesol Bioy, bola naozaj štyridsiatym šiestym zväzkom *Anglo-American Cyclopaedie*. Nápisy na chrbte i na titulnom liste označovali rozsah (Tor — Ups) takisto ako v mojom exemplári, no namiesto 917 strán ich mal tento zväzok 921. Na posledných štyroch stranách bolo spracované heslo Uqbar, hoci (ako si čitateľ iste všimol) abecedný údaj s ním nerátal. Neskôr sme si overili, že dva skúmané zväzky sa v ničom inom nelíšia. Oba sú

(ako som už tuším spomínal) kópiou desiateho zväzku *Encyclopaedie Britannica*. Bioy získal svoj exemplár v jednom z výpredajov.

Heslo sme si pozorne prečítali. Hádam jediná prekvapujúca pasáž bola tá, ktorú si zapamätal Bioy. Zvyšok článku sa zdal úplne vierohodný, v súlade s celkovým tónom knihy a (prírodzene) trochu nudný. Pri opakovanom čítaní sme zistili, že obsah ukrytý pod precíznym štýlom je v podstate vágny. Zo štrnástich názvov spomínaných v geografickej časti sme poznali iba tri — Chorasán, Arménsko, Erzurum — a aj tie mali v texte nejednoznačnú funkciu. Z historických osobností sme poznali len jednu: mága a podvodníka Smerdia, ktorý sa v texte spomína skôr metaforicky. Článok zdanlivo spresňoval hranice Uqbaru, no jeho polohu vytyčovali neurčité body: rieky, krátery a pohoria z tej istej neznámej oblasti. Na začiatku deväťstoosemnej strany sme sa napríklad dočítali, že nížiny Tsai Chaldún a delta rieky Axa tvoria južnú hranicu a na ostrovoch v tejto delte sa dobre darí divým koňom. V historickej časti na strane deväťstodvadsať sme sa dozvedeli, že počas náboženského prenasledovania v trinástom storočí naši ortodoxní veriaci útočisko na spomínaných ostrovoch, kde sa po nich dodnes zachovali obelisky a kde dosiaľ možno nájsť kamenné zrkadlá. Sekcia jazyk a literatúra bola veľmi stručná. Obsahovala len jeden údaj hodný zapamätania: literatúra Uqbaru má fantastický charakter a uqbarské epeje a legendy nikdy neodkazujú na skutočnosť, ale na imaginárne oblasti Mlechnas a Tlön... V bibliografii sa uvádzali štyri knihy, ktoré sa nám doposiaľ nepodarilo nájsť, hoci tretia z nich — Silas Haslam: *History of the Land Called Uqbar*, 1874 — sa spomína v katalógu knižnice Bernarda Quaritcha.¹ Autorom prvej, *Lesbare und lesenwerthe Bemerkungen über das Land Ukkbar in Klein-Asien* z roku 1641, je Johannes Valentinus Andréa. Tento údaj je dôležitý; o niekoľko rokov som sa s rovnakým menom nečakane stretol na stránkach De Quinceyho (*Writings*, trinásty zväzok) a zistil som, že ide o nemeckého teológa, čo na začiatku

1

Haslam je aj autorom knihy *A General History of Labyrinths*.

sedemnásteho storočia opísal imaginárnu komunitu Rosa-Cruz, ktorú neskôr nejakí ľudia na základe jeho textov skutočne založili.

Ešte v ten večer sme navštívili Národnú knižnicu. Márne sme trápili atlasy, katalógy, ročenky geografických spoločností, memoáre cestovateľov a historikov: Uqbar nikto nikdy nenavštívil. Tento názov neuvádzal ani register Bioyovej knihy. Na druhý deň Carlos Mastronardi (ktorému som sa zdôveril so záležitosťou) zbadal v kníhkupectve na križovatke ulíc Corrientes a Talcahuano čierno-zlaté chrby *Anglo-American Cyclopaedia...* Vošiel a prelistoval štyridsiaty šiesty zväzok. Samozrejme, o Uqbare v ňom nebola žiadna zmienka.

II

ÚTRŽKY BLEDNÚCICH SPOMIE-
nok na Herberta Asha, inžiniera Južných železníc, zostali v hoteli v Adrogué medzi konármi zemolezu a v iluzórnych útrobach zrkadla. Za života, tak ako mnohí iní Angličania, trpel chorobou neskutočnosti a po smrti z neho nezostal ani len príznak, akým býval kedysi. Bol vysoký a apatický a jeho unavená hranatá brada mala ryšavú farbu. Pokiaľ viem, bol bezdetný vdovec. Raz za pár rokov vycestoval do Anglicka, aby navštívil (súdiac podľa fotografií, čo nám ukázal) akési slnečné hodiny a niekoľko dubov. Môj otec s ním nadviazal (azda prisilný výraz) typicky anglické priateľstvo, v ktorom sa spočiatku vyhýbali dôvernosiť, a čoskoro sa zao-
bišli aj bez rozhovoru. Pravidelne si vymieňali knihy a časopisy, po večeroch súperili v šachu... Pamätám si ho, ako v hotelovej chodbe s matematickou knihou v rukách pozoruje nenávratné farby oblohy. V jeden podvečer sme sa rozprávali o dvanástkovej číselnej sústave (v ktorej sa dvanásť označuje ako 10). Ashe mi povedal, že

práve prevádza tabuľky v dvanástkovej sústave do šesťdesiatkovej (šesťdesiat sa v nej označuje ako 10). Dodal, že pracuje na objednávku akéhosi Nóra z Rio Grande do Sul. Za osem rokov, čo sme sa poznali, nikdy nespomenul, že by bol navštívil tento región... Začali sme sa zhovárať o živote pastierov, o *capangoch*, o brazílskej etymológii slova *gaučo* (niektorí starí Uruguajci ho dodnes vyslovujú *gaučo*) a k dvanástkovej sústave sme sa už — žiaľbohu — nevrátili. V septembri 1937 (my sme vtedy v hoteli neboli) Herbert Ashe zomrel na pretrhnutie aneuryzmy. Pár dní pred smrťou dostal doporučený zapečatený balík z Brazílie. Bola v ňom kniha osminového formátu. Ashe ju nechal v bare, kde som ju — po mesiacoch — objavil. Začal som v nej listovať a pocítil som ľahký závrat prekvapenia, ktorý nebudem opisovať, lebo toto nie je príbeh o mojich pocitoch, ale o Uqbare, Tlöne a Orbise Tertiu. Islam hlása, že v jednu noc ramadánu, v Noc nocí, sa dokorán otvoria tajné brány nebies a voda v studniach zosladne. Ani keby sa otvorili všetky brány neba, necítil by som sa tak ako v to popoludnie. Kniha bola napísaná po anglicky a mala 1001 strán. Na žltom koženom chrbte som si prečítal zvláštne slová a opakovali sa aj na titulnom liste: *A First Encyclopaedia of Tlön. Vol. XI. Hlaer to Jangr*. Dátum ani miesto vydania tam neboli. Na prvej strane a na hodvábnom papieri, ktorý chránil jednu z farebných rytín, bol odtlačný modrý ovál s nápisom *Orbis Tertius*. Ubehli dva roky, odkedy som objavil v jednom zo zväzkov pirátskej encyklopédie zbežný opis vymyslenej krajiny. Zrazu mi náhoda poskytla čosi omnoho cennejšie a zložitejšie. Mal som v rukách rozsiahly a podrobný fragment kompletných dejín neznámej planéty, spolu s jej architektúrou a šarvátkami, s hrôzami jej mytológií a šumom jej jazyka, s jej vládcami a oceánmi, s jej nerastmi, vtáctvom a rybami, s jej algebrou a ohňom, s jej teologickými a metafyzickými spormi. To všetko podané súvislo, bez zjavného zámeru doktríny či parodického tónu.

V „jedenástom zväzku“, o ktorom je reč, sa spomínajú predchádzajúce aj nasledujúce zväzky. Néstor Ibarra v dnes už klasickom článku v N. R. F. spochybňuje existenciu týchto príveskov. Ezequiel Martínez Estrada a Drieu La Rochelle vyvrátili, azda definitívne, jeho spochybňovanie. Ani tie najusilovnejšie pátrania však dodnes nepriniesli výsledok. Márne sme obrátili naruby knižnice v Európe a oboch Amerikách. Alfonso Reyes, otrávený z tejto podradnej driny policajného rázu, navrhuje, aby sme početné a objemné chýbajúce zväzky spolu zrekonštruovali *ex ungue leonem*. Odhaduje, napoly vážne, napoly žartom, že by na to mohla stačiť jedna generácia *tlönistov*. Tieto odvážne výpočty nás znova privádzajú k zásadnej otázke: Kto boli tí, čo vymysleli Tlön? Plurál je nevyhnutný, lebo hypotézu o jedinom autorovi tohto výmyslu — akéhosi nekonečného Leibniza, ktorý by pracoval v ústraní a v skromnosti — sme jednomyselne zavrhli. Predpokladá sa, že tento *brave new world* je dielom tajného spolku astronómov, biológov, inžinierov, metafyzikov, básnikov, chemikov, matematikov, etikov, maliarov, geometrov... pod vedením záhadného génia. Nájde sa veľa jedincov zbehlých v spomínaných disciplínach, no nemnoho takých, čo by boli schopní invencie, a ešte menej tých, čo by dokázali podriaďiť svoju vynachádzavosť prísne systematickému plánu. Plán sám osebe je taký rozsiahly, že príspevok jedného vedca je nekonečne malý. Najprv sa predpokladalo, že Tlön je čistý chaos, nezodpovedný výplod fantázie; teraz sa už vie, že je to kozmos a zákony jeho fungovania boli sformulované, hoci možno len provizórne. Dodám ešte, že v jedenástom zväzku bol odhalený taký jasný a presný poriadok, že zdanlivé protirečenia sa stali hlavným východiskom pre dokazovanie, že existujú ďalšie zväzky. Populárne časopisy v nadbytočnej, no ospravedlniteľnej miere šíria informácie o zoológii a topografii Tlön. Podľa mňa si jeho priehľadné tigre a krvavé veže azda ani nezaslúžia nepretržitú pozornosť *všetkých* ľudí. Dovolím si teraz požiadať o niekoľko minút na vysvetlenie tlönskej koncepcie vesmíru.

Hume raz a navždy uzavrel, že Berkeleyho argumentom sa nedá protirečiť, no nedá sa s nimi ani stotožniť. Toto vyjadrenie je nanajvýš pravdivé na Zemi. Na Tlöne vôbec neobstojí. Národy tejto planéty majú vrodenný sklon k idealizmu. Ich jazyk a všetko z neho odvodené — náboženstvá, literatúra, metafyzika — sú založené na idealizme. Svet podľa nich nie je súborom predmetov v priestore, ale heterogénnym radom nezávislých udalostí. Realizuje sa v časovej postupnosti, nie v priestore. Predpokladaný prajazyk Tlönu, z ktorého sa vyvinuli „súčasnú“ jazyky a dialekty, nepozná substantíva. Skladá sa z neosobných slovík modifikovaných jednoslabičnými príponami (alebo predponami), ktoré majú funkciu príslovkového určenia. Nejestvuje v ňom výraz, ktorý by zodpovedal slovu *mesiac*, ale existuje sloveso, ktoré by sa dalo preložiť ako *mesačnieť* alebo *mesiačiť*. *Nad riekou sa ukázal mesiac sa povie hlör u fang axaxaxas mlö*, čiže doslovne: nahor (*upward*) poza večne-prúdiace mesačnelo. (Xul Solar prekladá stručnejšie: Hore za tečúcim mesačilo. *Upward, behind the onstreaming it mooned.*)

Vyššie uvedené sa vzťahuje na jazyky južnej pologule. V severských jazykoch (o ich *Ursprache* nájdeme v jedenástom zväzku veľmi málo informácií) nie je základnou stavebnou jednotkou sloveso, ale jednoslabičné adjektívum. Podstatné mená sa tvoria hromadením adjektív. Nepovie sa *mesiac*, ale *vzdušný-jasný-okrúhly na tmavom* alebo *žltkastý-bledý-nebeský*, alebo sa použije akýkoľvek iný súbor prívlastkov. V tomto prípade zhluk adjektív zodpovedá skutočnému objektu, no je to len šťastná zhoda okolností. Literatúra severnej pologule (podobne ako Meinongov svet subsistencie) je plná ideálnych objektov, ktoré príležitostne vznikli a zanikli v súlade s potrebami slovesnej tvorby. Niektoré sa zrodili z priradenia dvoch pojmov. Jeden môže byť vizuálnou charakteristikou a druhý zvukovou: farba rannej oblohy a vzdialený škrek vtáka. Ďalšie boli vytvorené z viacerých pojmov: slnko a voda na hrudi plavca; jemne rozochvená ružová farba, ktorú vidíme s pri-